

УДК 9 (Укр.)(069)

Горбатюк Ю. –гр. БП-11

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ТАЄМНИЦІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ПІДЗЕМЕЛЛЯ

Науковий керівник: к.і.н., доцент Щигельська Г.О.

Horbatiuk Yu.

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

THE SECRETS OF TERNOPIL DUNGEON

Supervisor: PhD, Associate Professor Shchyhelska H.O.

Ключові слова: Тернопільське підземелля

Keywords: Ternopildungeon,

Підземелля Тернополя – особлива сторінка в історії міста. Вона загадкова і приваблива, маловідома й малодосліджена, вміщує чимало таємниць, які ще доведеться розвідати історикам, археологам, краєзнавцям.

Зафіксована низка спогадів людей, які бачили фрагменти підземних ходів і залів, побували в них, але через різні причини (завали, стінні перешкоди, застереження влади, нестачу повітря тощо) не змогли належно їх обстежити. Про підземелля згадує колишній конструктор Державного інституту проектування Юзеф Зімельс. Він припускає, що під Надставною церквою можуть бути сховані цінні предмети, які були у місті, в тому числі й коштовна Біблія, оздоблена дорогоцінним камінням, яку зберігали в церкві.

У повоєнний час будівельники наштовхувалися на підземні лабіринти в кількох місцевостях Тернополя: під замком, Надставною церквою, Домініканським собором, синагогою та церквою Різдва Христового. В обласному державному архіві зберігається унікальний документ під назвою “Дані про підземні ходи Тернополя”, виданий у 1946 році під секретним шифром тодішнім обласним відділом у справах архітектури. Наведемо кілька витягів з нього: “При перевірці пам’яток старовини архітектури у Тернопільській області з’ясувалося, що Тернопіль має підземні ходи у древній частині міста. Одночасно з’ясувалося, що час заснування Тернополя більш ранній, аніж 1540 рік, коли його заснував Ян Тарновський. Свідчення цього – пам’ятки старовини: церква Воздвиження на ставі XII ст., єврейська синагога XII ст. Таким чином достеменно відомо, що Тернопіль (старовинна назва Тарнопілля) зруйнований татарами і що мешканці зруйнованого міста ховались від татар у підземелля.

Розташування самих ходів цілком відповідає історичному переказу, що Тернопіль будувався у формі сузір’я Оріон, тобто п’ятиконечної зірки. За планом, усі старовинні споруди саме так розташовані – п’ятиконечником, трохи витягнутим у бік церкви надставом. Ці споруди наступні: замок Тарновського, церква надставом, єврейська синагога (стояла неподалік музучилища, не збереглася – ред.), домініканський костел та церква Різдва Христового. Це підтвердилося місцем розташування древніх, нині вже не існуючих, веж, а саме:

1. Кравецька вежа (цех кравців);

2. Шевська вежа (цех шевців), яка стояла на теперішній вулиці Нижня

Подільська;

3. Обсерваційна вежа, тобто передня частина церкви надставом;

4. Зруйнований, але відновлений Тарновським замок;

5. Оборонний мур біля костелу Матері Божої (нині домініканський костел)...Усі п'ять, за переказами, з'єднані підземними ходами і, крім того, мають у центрі - ймовірно, на ринку - загальні зали, що вміщують до трста осіб[1]. Ці припущення частково підтверджені документальними даними. Зокрема, єврейська газета "Хвиля" 12 березня 1933 року писала про відкриття підземних ходів часів татарської навали. "Голос польський" 9 квітня 1933 року теж писав про підземні ходи, існування яких підтвердилось обвалами. В серпні 1931-го під час розкопок відкрили підземний коридор. Дані про ходи підтверджуються й архівним записом від 19липня 1931 року про те, що на вулиці Руській на ринку запала дорога. Розкопавши її – відкрили підземний коридор.Інженер облвідділу Олександр Степанович Трач, який за дорученням відділу протиповітряної оборони особисто виміряв ходи під площею Ринок, засвідчив, що у будинку на площі Ринок він спускався в підвал, звідти - в інший підвал, і йшов підземним ходом.

У повоєнний рікувага до тернопільських підземельпосилилася. Надземне місто фашисти перетворили на суцільні руїни, а закладку фундаментів під нові споруди необхідно було здійснювати з урахуванням відповідних правил. Хтозна, чи не завдяки підземним ходам збереглися в центрі Тернополя і до сьогодні деякі вцілілі після війни старовинні будівлі. Взагалі ж ті ходи були тоді дуже небажаним явищем. Про тодішню орієнтацію на "відгородження" наземного життя від підземної таємниці - як у буквальному, так і в переносному значеннях - свідчать і спогади колишнього майстра будівельної бригади Ніни Старовірової, яка на початку 1950-х брала участь у роботах з відновлення Тернопільського замку. За її свідченнями, замок має ще три поверхи вниз. У найнижчому і виявили будівельники масивні залізні двері "невідомо куди", бо були розташовані в зовнішній стіні споруди глибоко під землею.

Вабить своєю таємничістю й підземелля Архикатедрі, хоча побувати там вдалося мало кому. Стерті сходи, склепіння з каменю і старовинної цегли, вапняна кладка, вентиляційні шахти, що справно служать уже століттями, засипані зали, замуровані ходи у невідоме... Усе це потрапляє у поле зору одразу після того, як відкривають металевий люк у підлозі посеред Архикатедрі. В часи Другої світової війни деякий час там розміщувався німецький гарнізон. Історія підземель Архикатедрі, колишнього домініканського костелу, губиться у віках. Про ймовірний зв'язок Архикатедрі із замком свідчить не тільки згаданий замурований хід, а й дослідження професора Йосипа Свинка з колегами. Вони виявили сім ліній підземних ходів в історичному центрі міста. «Лінія перша. Простягається від катедрального собору, перетинає вулицю Листопадову під кутом і входить під житловий будинок №1 на вулиці Листопадовій, а далі повертає строго на захід і попід будинком колишньої ошадкаси (майдан Волі, 2) виходить на край будинку №5 на вулиці Замковій, звідти, пересікши вулицю і сквер, входить під північний край споруди колишнього замку.

У 2016 році тернополянин Андрій Кір зареєстрував на сайті міської ради петицію «Провести дослідження тернопільських підземель та розробити відповідні туристичні маршрути», а для досліджень підземель вирішив створити ініціативну групу.

Останні дослідження підземель георадаром у лютому 2017 виявили церкву Йосифіток під будівлею обласної прокуратури. Планується створити повну модель підземного міста в межах історичної частини Тернополя.

Список літератури:

1. Тернопільський андеграунд, або Таємниця підземної зірки Електронний ресурс. – Режим доступу:http://www.tourclub.com.ua/en/info/local-lore/ternopil-region/ternopil/Ternopil_underground; Архіви свідчать: під Тернополем таки була підземна галерея Електронний ресурс. – Режим доступу:http://a-ingwar.blogspot.com/2009/12/blog-post_06.html